

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-57-40>

УДК 631:502.131.1:338.43

Томашук Інна Вікторівна

доктор філософії з економіки, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємницької діяльності,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6847-3136>

Inna Tomashuk

Vinnytsia National Agrarian University

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

STRATEGIC PRIORITIES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE AGRICULTURAL SECTOR IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES

Анотація. У статті визначено стратегічні пріоритети сталого розвитку аграрного сектору в умовах посилення глобальних викликів, зокрема кліматичних змін, геополітичної нестабільності, зростання продовольчих ризиків і волатильності світових ринків. Розкрито сутність сталого розвитку через економічну, екологічну та соціальну складові, підкреслено потребу у сучасних підходах до управління агровиробництвом, здатних забезпечити його довгострокову стійкість. Проаналізовано стан і тенденції розвитку галузі, окреслено ключові зовнішні й внутрішні обмеження, зокрема деградацію природно-ресурсного потенціалу та нерівномірність розвитку сільських територій. Обґрунтовано необхідність переорієнтації аграрної політики на стратегічні пріоритети – зміцнення економічної стійкості підприємств, екологізацію виробництва, раціональне використання ресурсів, підвищення продовольчої безпеки та впровадження інновацій. Запропоновано концептуальні підходи, що поєднують екосистемне мислення, цифрові технології, фінансові стимули та партнерські моделі. Зроблено висновок, що реалізація окреслених пріоритетів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності, екологічній збалансованості та стійкості аграрного сектору.

Ключові слова: сталий розвиток, аграрний сектор, стратегічні пріоритети, глобальні виклики, продовольча безпека, інновації, екологізація, стійкість.

Summary. The article examines the strategic priorities of sustainable development of the agricultural sector in the context of increasing global challenges, among which the key ones are climate transformations, increasing food insecurity, instability of world markets and aggravation of geopolitical risks. The essence of sustainable development of the agricultural sector is revealed through the prism of economic, environmental and social components, focusing on the need to form new approaches to managing agricultural production that can ensure its long-term sustainability. The current state and main trends in the development of the agricultural sector are analyzed, and key factors that hinder its effective functioning under conditions of global uncertainty are identified. Particular attention is paid to the impact of external risks – climatic and geopolitical, as well as internal constraints associated with the degradation of natural resource potential, insufficient innovation and uneven development of rural areas. The need to reorient agricultural policy towards strategic priorities is substantiated, among which the leading place belongs to increasing the economic sustainability of agricultural enterprises, greening production, rational use of natural resources, strengthening food security and active implementation of digital and technological innovations. Conceptual approaches to the formation of strategic guidelines for sustainable development are proposed, which involve the integration of ecosystem thinking, innovative technologies, financial incentives and partnership models of interaction between the state, business and international institutions. The results of the study are aimed at developing scientifically based mechanisms for ensuring the sustainability of the agricultural sector in the face of global challenges, as well as the formation of practical recommendations for improving state agricultural policy and increasing the adaptability of agri-food systems. It is concluded that the implementation of the identified strategic priorities will allow strengthening the competitiveness of the agricultural sector, ensuring its ecological balance and contributing to the achievement of long-term sustainable development goals.

Keywords: sustainable development, agricultural sector, strategic priorities, global challenges, food security, innovation, greening, sustainability.

Постановка проблеми. У сучасних умовах аграрний сектор України перебуває під впливом комплексних економічних, соціальних і військових викликів. Кліматичні зміни, дефіцит ресурсів, геополітична нестабільність, загрози продовольчій безпеці та зростання транзакційних витрат ускладнюють забезпечення довгострокової стабільності виробництва та формування стійких агропродовольчих систем. Нагальною стає проблема узгодження економічних інтересів учасників ринку з екологічними обмеженнями природокористування.

Наявні моделі розвитку аграрного сектору недостатньо адаптивні до швидких технологічних, соціальних і екологічних змін та не забезпечують балансу між економічною ефективністю й екологічною стійкістю. Це призводить до деградації ґрунтів, посилення регіональних диспропорцій і підвищення вразливості агросистем. За таких умов потрібне наукове переосмислення стратегічних підходів до розвитку та їх практична реалізація, особливо в контексті повоєнної відбудови.

Війна додатково ускладнює реалізацію стратегії сталого розвитку, що зумовлює необхідність формування моделей, здатних забезпечити стійкість виробництва та продовольчу безпеку навіть у кризових ситуаціях. Вирішення цієї проблеми пов'язане з розробкою сучасних концептуальних підходів, визначенням стратегічних пріоритетів аграрної політики, упровадженням інноваційних та ресурсозберігаючих технологій, удосконаленням управління природно-ресурсним потенціалом, зміцненям продовольчої безпеки та розвитком ефективних форм партнерства держави, бізнесу й міжнародних інституцій. Отримані наукові результати стануть основою для формування рішень, що забезпечать конкурентоспроможність, екологічність і стійкість аграрного сектору в довгостроковій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку аграрного сектору в умовах глобальних викликів є предметом широкого наукового обговорення. Значну увагу питанням формування стратегічних орієнтирів та інституційних механізмів розвитку аграрного бізнесу приділено у працях О. Гарафонової та В. Ставнічук [1], які обґрунтовують вплив змін інституційного середовища на адаптивність аграрних підприємств та ефективність стратегічного управління. Важливі аспекти інвестиційної підтримки розвитку сільських територій розкрито у роботі В. Герасимчука [2], де автор аналізує інвестиційні інструменти та державну політику щодо активізації сталого розвитку аграрних територій. Методологічні підходи до оцінювання зовнішніх і внутрішніх викликів аграрного сектору, зокрема через застосування SWOT та PESTEL-аналізу, подані у дослідженні

В. Данкевича [3], що дозволяє структурувати загрози й можливості стратегічного розвитку галузі. Теоретичні аспекти забезпечення сталого розвитку територій проаналізовано А. Дем'янюк [4], яка підкреслює важливість інтеграції екологічних, соціальних та економічних компонентів у регіональні стратегії. Проблеми інноваційного розвитку аграрного сектору та формування його резильєнтності розглядають О. Жегус та В. Давиденко [5], акцентуючи увагу на необхідності посилення інноваційних імперативів як базових детермінант стійкості. У працях О. Карташової та Ю. Барсук [7] досліджено трансформаційні процеси у структурі аграрного сектору та їхній вплив на модернізацію виробничих моделей. Стратегічні аспекти формування і розвитку аграрного сектору висвітлені у монографії Я. Костецького [8], який акцентує увагу на необхідності цілісного стратегічного підходу до забезпечення сталого розвитку галузі. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах воєнних викликів представлено у дослідженні С. Кулакової, І. Міняйленко та Н. Яцкової [9], де визначено ключові критерії та індикатори якості аграрної продукції. Важливі детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств розкриті у монографії Ю. Лопатинського та С. Тодорюка [10], які підкреслюють значення поєднання економічних, соціальних та екологічних чинників. Питання стратегічного розвитку підприємництва, кооперації та аграрної інтеграції в умовах воєнного часу обґрунтовано у роботі Ю. Лупенка, М. Маліка та О. Шпикуляка [11], де визначено ключові напрями адаптації аграрного сектора економіки в кризових умовах. Теоретичні засади інноваційного розвитку аграрного виробництва в умовах глобалізації подає І. Людвік [13], який комплексно аналізує інституційні та економічні механізми інноваційного зростання. Вплив державного регулювання на забезпечення цілей сталого розвитку аналізують Л. Свистун, Ю. Попова та К. Штепенко [17], обґрунтовуючи потребу в оптимізації державних механізмів підтримки. Проведений аналіз засвідчує, що науковці розглядають стратегічні пріоритети сталого розвитку аграрного сектору як багатовимірну систему, що інтегрує інституційні, інвестиційні, екологічні, організаційні та цифрові механізми. Разом з тим потребують подальшого вивчення особливості формування комплексної моделі стратегічних пріоритетів сталого розвитку аграрного сектору з урахуванням сучасних глобальних викликів і регіональних специфік.

Метою дослідження є наукове обґрунтування та визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку аграрного сектору в умовах глобальних викликів шляхом аналізу сучасних тенденцій, оцінювання впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на функціонування аграрної сфери та формування

інноваційно-орієнтованої моделі розвитку, здатної забезпечити економічну стійкість, екологічну збалансованість і продовольчу безпеку в довгостроковій перспективі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор відіграє фундаментальну роль у соціально-економічному розвитку країни, забезпечуючи базові умови для її стабільності та зростання. Він формує продовольчу безпеку, підтримує зайнятість, особливо в сільській місцевості, створює значну частку експортних надходжень і сприяє розвитку суміжних галузей економіки. Костецький Я.І. [8] підкреслює, в умовах глобальних трансформацій, кліматичних змін та геополітичної нестабільності його значення лише посилюється, оскільки стійке аграрне виробництво є основою життєздатності національної економіки та добробуту населення. У даному контексті, сталий розвиток аграрного сектору стає критично важливим, адже забезпечує збалансоване використання природних ресурсів, збереження екосистем, підвищення продуктивності та конкурентоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі. Він передбачає гармонійне поєднання економічних, екологічних та соціальних цілей, що дозволяє уникнути виснаження ґрунтів, деградації довкілля та зростання соціальних ризиків у сільських територіях.

Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. [12] наголошують, важливість сталого розвитку аграрної сфери в сучасних умовах полягає в забезпеченні економічної ефективності, екологічної стійкості та соціальної стабільності сільських територій. Він дозволяє адаптувати аграрне виробництво до глобальних викликів, зберігати природні ресурси, підвищувати продовольчу безпеку та зміцнювати конкурентоспроможність аграрного сектору на

національному та міжнародному рівнях (табл. 1).

Заслуговує на увагу важливість теоретичних моделей та підходів до формування стратегічних пріоритетів сталого розвитку, яка полягає в тому, що вони дозволяють системно і науково обґрунтовано визначати ключові напрями розвитку аграрного сектору, забезпечуючи баланс між економічною ефективністю, екологічною стійкістю та соціальною відповідальністю. Такі моделі слугують інструментом прогнозування, планування та прийняття рішень, що підвищує адаптивність аграрної сфери до глобальних викликів і ризиків (табл. 2; рис. 1).

Нині існує потреба у здійсненні оцінки ресурсного потенціалу та конкурентних переваг аграрної галузі, яка полягає в тому, що вона дозволяє визначити сильні та слабкі сторони сектору, оцінити його ефективність і стійкість, а також планувати стратегії розвитку і підвищення конкурентоспроможності на національному та міжнародному рівнях. Така оцінка є фундаментом для раціонального використання ресурсів, інноваційних рішень і забезпечення продовольчої безпеки. Табл. 3 узагальнює ключові сильні та слабкі сторони, а також можливості й загрози, що визначають рівень ресурсного потенціалу та конкурентоспроможність аграрної галузі, забезпечуючи комплексне бачення її стратегічних перспектив.

Пропонуємо розглянути ряд показників, які використовують для оцінки ресурсного потенціалу та конкурентних переваг аграрної галузі, зокрема [2; 13]:

Ресурсний потенціал можна оцінити за допомогою інтегрального показника, який дозволяє інтегрувати різні ресурси аграрного сектору у єдиний показник, зважуючи їхню значущість для ефективного функціонування галузі.

Таблиця 1 – Специфічні детермінанти сталого розвитку аграрної сфери в сучасних умовах

Напрямок	Наукова інтерпретація ключових рис	Прикладні кейси
Економічна стійкість	Забезпечення ефективного функціонування аграрних підприємств та підвищення їх конкурентоспроможності	Оптимізація витрат, розвиток ринків збуту, впровадження інноваційних технологій
Екологічна збалансованість	Рациональне використання природних ресурсів та мінімізація негативного впливу на довкілля	Впровадження ресурсозберігаючих технологій, органічне виробництво, відновлення родючості ґрунтів
Соціальна відповідальність	Підтримка розвитку сільських громад та забезпечення добробуту населення	Створення робочих місць, розвиток інфраструктури, програми соціальної підтримки фермерів
Інноваційний розвиток	Використання сучасних технологій і цифрових рішень для підвищення продуктивності	Цифровізація виробничих процесів, точне землеробство, агродрони, IoT-системи
Продовольча безпека	Забезпечення стабільного виробництва і постачання продуктів харчування	Формування стратегічних запасів, розвиток локальних і експортних ринків, адаптація до кліматичних змін
Адаптивність до глобальних викликів	Гнучкість і готовність реагувати на зовнішні ризики та кризи	Планування сценаріїв, управління ризиками, диверсифікація виробництва

Джерело: [12]

Таблиця 2 – Моделі та підходи до визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку

Модель	Основні принципи	Сутність у контексті сталого розвитку аграрного сектору	Приклади застосування
Економічна модель сталого розвитку	Баланс економічного зростання, ресурсозбереження та ефективності виробництва	Підвищення продуктивності аграрних підприємств при оптимальному використанні ресурсів	Оптимізація витрат, розвиток ринкових стратегій, інвестиції в інноваційні технології
Екологічна (екосистемна) модель	Мінімізація негативного впливу на довкілля, відновлення ресурсів	Рациональне використання земель, води, енергоресурсів; збереження біорізноманіття	Органічне землеробство, агролісомеліорація, відновлення ґрунтів
Соціально-орієнтований підхід	Забезпечення добробуту сільських громад, соціальної справедливості	Підтримка розвитку місцевих громад, створення робочих місць, соціальна стабільність	Програми підтримки фермерів, розвиток інфраструктури, освіта та професійна підготовка
Інноваційний та технологічний підхід	Використання сучасних технологій для підвищення ефективності та адаптивності	Впровадження цифрових рішень, автоматизації та точного землеробства	IoT-системи, агродрони, автоматизація обліку ресурсів, прогнозування врожайності
Комплексна (системна) модель	Інтеграція економічного, екологічного та соціального компонентів	Забезпечення довгострокової стійкості аграрного сектору через системний підхід	Стратегічне планування розвитку підприємств і регіонів, прогнозування ризиків, міжгалузеві проекти
Модель адаптивного управління	Гнучке реагування на зовнішні та внутрішні виклики	Підвищення стійкості до глобальних змін, кризи та ризиків	Сценарне планування, диверсифікація виробництва, управління ризиками

Джерело: [4]

Таблиця 3 – SWOT-аналіз ресурсного потенціалу та конкурентних переваг аграрної галузі

Компонент SWOT	Економічний аспект	Екологічний аспект	Соціальний аспект
Сильні сторони	Доступ до фінансових ресурсів, сучасна техніка, ефективні підприємства	Наявність родючих земель, водних ресурсів, сприятливі природні умови	Кваліфіковані кадри, досвідчені фермери, традиції аграрного виробництва
Слабкі сторони	Обмежене впровадження інновацій, низька частка високотехнологічного виробництва	Неефективне використання ресурсів, деградація ґрунтів, недостатня екологізація	Нерівномірний розвиток сільських територій, низька зайнятість, недостатня соціальна підтримка
Можливості	Державні програми підтримки, вихід на міжнародні ринки, розвиток експортного потенціалу	Впровадження ресурсозберігаючих технологій, органічне виробництво, точне землеробство	Підвищення рівня життя у сільській місцевості, розвиток інфраструктури, освіти та професійної підготовки
Загрози	Коливання світових цін на агропродукцію, економічні кризи, нестабільність ринків	Кліматичні зміни, засухи, повені, деградація природних ресурсів	Міграція населення з села, демографічне виснаження, соціальна нерівність

Джерело: [3, 13, 14]

$$RP = w_1 \cdot LQ + w_2 \cdot WQ + w_3 \cdot TQ + w_4 \cdot FQ$$

де: RP – інтегральний показник ресурсного потенціалу;

LQ – якість та кількість земельних ресурсів;

WQ – доступність і ефективність використання водних ресурсів;

TQ – технічне забезпечення аграрного виробництва (машини, обладнання, технології);

FQ – фінансові ресурси (капітал, інвестиції, кредитні можливості);

w_1, w_2, w_3, w_4 – вагові коефіцієнти, що відображають значущість кожного компонента ($w_1 + w_2 + w_3 + w_4 = 1$).

Конкурентні переваги можна оцінити через відносний індекс, який дозволяє врахувати різні аспекти конкурентоспроможності аграрного сектору та отримати інтегральну оцінку його сильних сторін на ринку.

$$CA = \sum_{i=1}^n v_i \cdot P_i$$

де: CA – інтегральний показник конкурентних переваг;

P_i – оцінка i -го критерію конкурентоспроможності (економічна ефективність, технологічний рівень, якість продукції, доступ до ринків тощо);

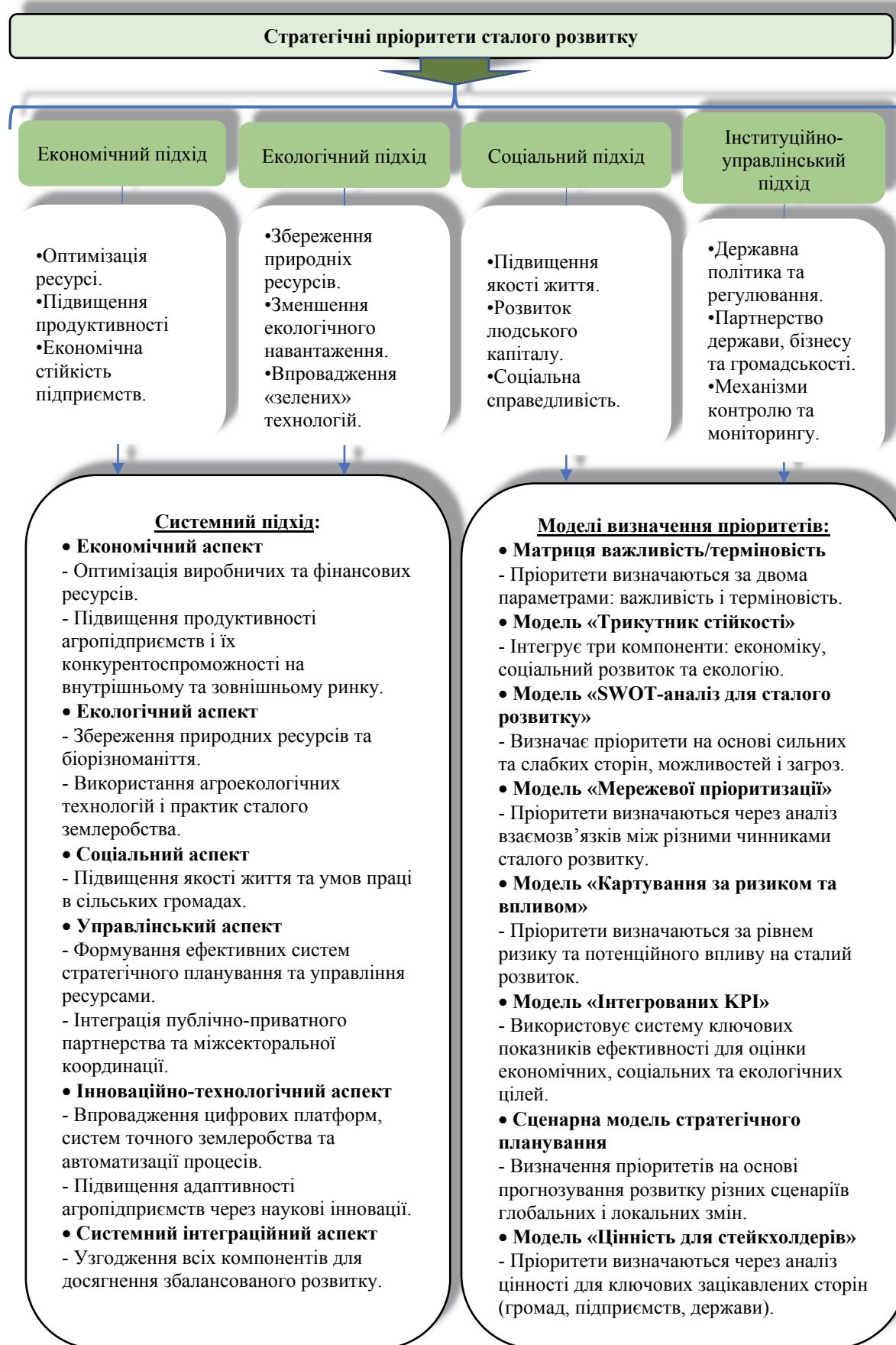

Рисунок 1 – Пріоритетні орієнтири забезпечення сталого розвитку

Джерело: [1, 5, 10, 13, 16, 18, 19]

v_i – ваговий коефіцієнт критерію ($\sum v_i = 1$);
 n – кількість критеріїв.

Загальна оцінка сталості та конкурентоспроможності використовується для комплексної оцінки сталого розвитку аграрного сектору, що дозволяє інтегрувати показники ресурсного потенціалу та конкурентних переваг, отримавши узагальнену оцінку стійкості та ефективності аграрного сектору.

$$SDC = \alpha \cdot RP + \beta \cdot CA$$

де: SDC – інтегральний показник сталого розвитку та конкурентоспроможності;

RP – ресурсний потенціал;

CA – конкурентні переваги;

α, β – вагові коефіцієнти ($\alpha + \beta = 1$), що відображають пріоритетність ресурсного потенціалу та конкурентоспроможності.

Використання сукупності вищенаведених показників дозволяє отримати комплексне уявлення про рівень ефективності використання ресурсів, стратегічні можливості розвитку та здатність галузі забезпечувати стійку конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Прямухін Н.В., Мокрій О.Г. [16] наголошують на необхідності формування стратегічних орієнтирів економічної стійкості аграрних підприємств, яка полягає у визначенні довгострокових цілей і напрямів розвитку, які забезпечують ефективне функціонування, фінансову стабільність та адаптивність до зовнішніх і внутрішніх ризиків. До таких орієнтирів належать оптимізація витрат і ресурсів, впровадження інноваційних технологій, розвиток ринків збуту та диверсифікація виробництва. Вони формують основу для підвищення конкурентоспроможності підприємств та забезпечення їхньої стійкості в умовах глобальних економічних та кліматичних викликів.

Крім того, особливо важливим є сьогодні визначення пріоритетів екологізації та раціонального природокористування в аграрній сфері, які передбачають впровадження таких заходів і стратегій, які забезпечують збалансоване використання природних ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та відновлення екосистем.

Станом на сьогодні, збитки довкіллю від російсько-української війни вже сягають 108 млрд євро – відновлення є питанням не лише національної безпеки, але й безпеки всього континенту. Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України розробляється законопроект «Про зелене відновлення», який запроваджує принципи «зеленої» таксономії для стимулювання сталих інвестицій. Схвалення законопроекту дозволить залучити приватне фінансування, а також створить правові підстави для нових фінансових інструментів, таких як «зелені» облігації та «зелені» корпоративні фінансові інструменти [15].

У даному контексті, серед основних пріоритетів варто виокремити розвиток ресурсозберігаю-

чих та екологічно чистих технологій виробництва; впровадження практик органічного та точного землеробства; оптимізацію використання водних і земельних ресурсів; заходи щодо відновлення родючості ґрунтів та збереження біорізноманіття; інтеграцію екологічних критеріїв у стратегічне планування та управління підприємствами. Застосування цих пріоритетів дозволить забезпечити довгострокову екологічну стійкість аграрного сектору та підвищити його адаптивність до глобальних викликів, таких як зміни клімату чи ресурсна нестача.

Нині, інноваційні та цифрові трансформації у аграрному секторі є ключовими інструментами забезпечення сталого розвитку, оскільки вони дозволяють підвищити ефективність виробництва, зменшити витрати ресурсів, адаптуватися до зовнішніх ризиків та забезпечити екологічну відповідальність. Людвік І.І. [13] наголошує, до таких трансформацій належать впровадження цифрових платформ і систем управління виробництвом; застосування технологій точного землеробства, агродронів, IoT та сенсорних систем; автоматизація процесів обліку та контролю ресурсів; розвиток інноваційних методів зберігання, переробки та транспортування продукції; використання аналітики та прогнозування на основі великих даних для планування посівів та управління ризиками. Ці заходи дозволяють поєднати економічну ефективність із екологічною та соціальною стійкістю, сприяючи адаптації аграрного сектору до глобальних викликів і підвищенню його конкурентоспроможності. Рис. 2 відображає рівень цифрової трансформації України у 2024 році, демонструючи в окремих регіонах прогрес у впровадженні цифрових технологій, діджиталізації державних та бізнес-процесів та ступінь інтеграції цифрових рішень у різні сектори економіки.

Варто наголосити на важливості державної політики та інституційного забезпечення сталого розвитку аграрної сфери, що передбачають створення правових, економічних та організаційних умов, які сприятимуть збалансованому розвитку агросектору, підвищенню його конкурентоспроможності та екологічній стійкості (табл. 4).

Пропонуємо розглянути основні її вектори, які включають:

1) розробку та впровадження законодавчих і нормативних актів, що регулюють використання природних ресурсів, екологічні стандарти та аграрну діяльність;

2) створення інституційних структур, таких як аграрні агентства, фінансові та страхові установи, науково-дослідні центри для підтримки фермерів та підприємств;

3) реалізацію державних програм підтримки, субсидій, грантів та кредитів для розвитку інноваційних і екологічних технологій;

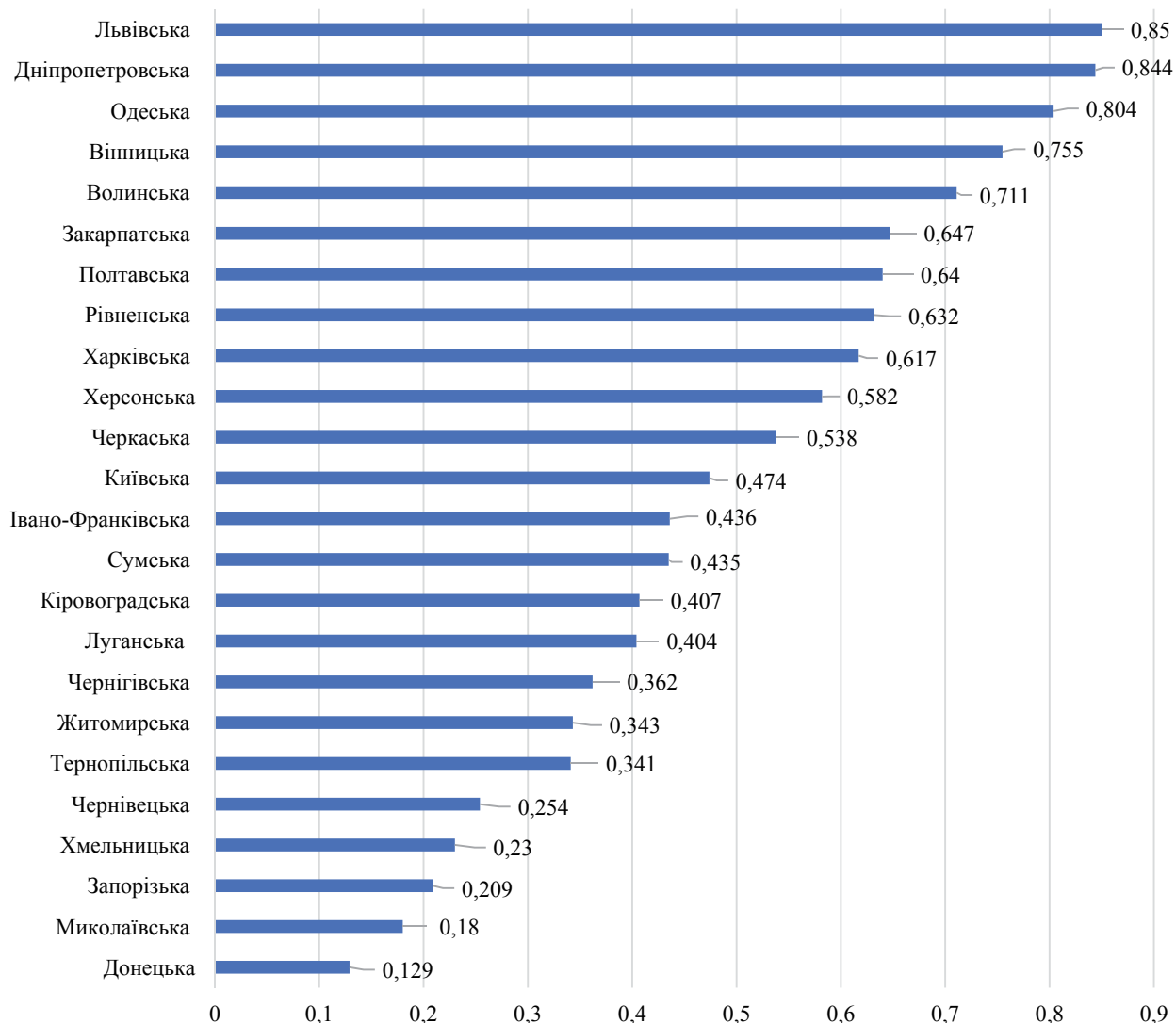

Рисунок 2 – Індекс цифрової трансформації України, 2024 р.

Джерело: [6]

Таблиця 4 – Напрями державної політики та інституційного забезпечення сталого розвитку аграрної сфери

Напрямок	Фундаментальне призначення	Приклади практичної реалізації
Законодавче регулювання	Створення правових основ для сталого розвитку аграрного сектору	Прийняття законів про охорону ґрунтів, водних ресурсів, органічне виробництво, контроль за екологічними стандартами
Інституційне забезпечення	Формування структур для підтримки аграрного сектору	Агентства з розвитку сільського господарства, науково-дослідні центри, фінансові та страхові установи для фермерів
Фінансова та економічна підтримка	Забезпечення доступу до ресурсів та стимулювання інновацій	Державні програми субсидій, гранти на розвиток екологічних та інноваційних технологій, пільгове кредитування
Моніторинг та контроль	Забезпечення дотримання стандартів та ефективного використання ресурсів	Аудит екологічних та економічних показників, контроль за використанням земель та водних ресурсів
Партнерство та міжнародна інтеграція	Підвищення ефективності та конкурентоспроможності через співпрацю	Спільні проекти з міжнародними організаціями, участь у програмах обміну технологіями та знаннями

Джерело: [2, 11, 17, 19]

4) забезпечення моніторингу та контролю за використанням ресурсів і виконанням екологічних та економічних стандартів.

Ці заходи дозволяють зміцнити економічну стійкість аграрного сектору, підвищити його адаптивність до глобальних викликів та забезпечити інтеграцію сталих практик на всіх рівнях управління.

Герасимчук В.Г. наголошує, партнерства держави, бізнесу та міжнародних організацій відіграють ключову роль у забезпеченні стійкого розвитку аграрного сектору, оскільки дозволяють ефективніше поєднувати ресурси, знання та технології для вирішення економічних, екологічних і соціальних проблем [2]. Такі партнерства дозволяють зміцнити економічну та екологічну стій-

кість аграрного сектору, підвищити його адаптивність до змін клімату, коливань ринків та інших глобальних ризиків. Варто наголосити на важливості питання управління ризиками та адаптації аграрної галузі до глобальних викликів, що передбачає розробку стратегій і заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків економічних, кліматичних, технологічних та соціальних ризиків (рис. 3).

Орлова Н., Сіденко Ю. вказують, ефективне управління ризиками та адаптація сприяють зміцненню стійкості аграрного сектору, підвищенню його конкурентоспроможності та забезпеченню продовольчої безпеки в умовах глобальних економічних та кліматичних викликів [14]. Табл. 5 відображає можливі сценарії сталого розвитку аграрної

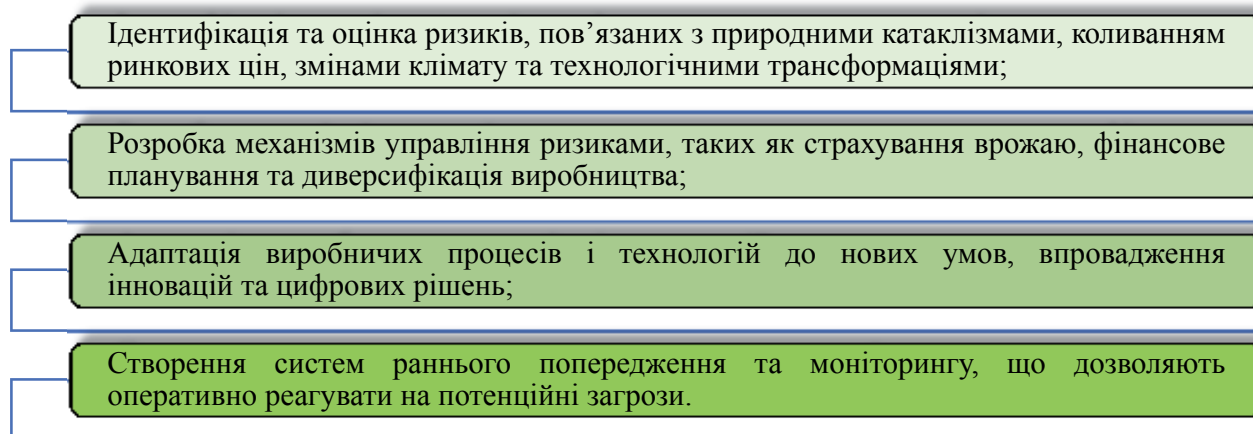

Рисунок 3 – Елементи адаптивного ризик-менеджменту аграрної галузі

Джерело: [7, 9]

Таблиця 5 – Сценарії сталого розвитку аграрної сфери

Сценарій розвитку	Основні характеристики	Позитивні наслідки	Можливі ризики та обмеження
Консервативний сценарій	Підтримка існуючих технологій і практик без значних інновацій	Стабільність виробництва, мінімальні інвестиції	Зростання відставання від світових стандартів, низька конкурентоспроможність
Інноваційний сценарій	Активне впровадження сучасних технологій, цифровізації та точного землеробства	Підвищення продуктивності, зниження витрат ресурсів, конкурентоспроможність	Високі інвестиційні витрати, потреба у висококваліфікованих кадрах
Екологічний сценарій	Орієнтація на органічне виробництво, ресурсозбереження, зменшення негативного впливу на довкілля	Покращення екологічної стійкості, довгострокове збереження ресурсів	Можливе зниження врожайності на короткостроковому періоді, потреба у підтримці держави
Комплексний (сталий) сценарій	Інтеграція економічних, екологічних та соціальних пріоритетів; поєднання інновацій та ресурсозбереження	Забезпечення довгострокової стійкості, підвищення конкурентоспроможності, продовольча безпека	Висока складність управління, потреба в координації всіх рівнів та ресурсів
Адаптивний сценарій	Гнучка адаптація до глобальних ризиків та змін зовнішнього середовища	Швидке реагування на кризи, зниження втрат від ризиків	Необхідність постійного моніторингу та оновлення стратегій, високі управлінські витрати

Джерело: [8, 12, 18]

сфери, демонструючи альтернативні шляхи розвитку галузі з урахуванням економічних, екологічних та соціальних факторів.

Стратегічні пріоритети сталого розвитку аграрного сектору забезпечують його стійкість, ефективність і продовольчу безпеку в умовах глобальних викликів, сприяючи раціональному використанню ресурсів та впровадженню інновацій.

Висновки. Визначення стратегічних пріоритетів сталого розвитку аграрного сектору є ключовим чинником забезпечення економічної, соціальної та екологічної стабільності в умовах глобальних викликів, зокрема зміни клімату, волатильності ринків та зростання попиту на продовольство. Системний підхід до розвитку аграрної сфери дозволяє інтегрувати технологічні інновації, цифровізацію, екологічні стандарти та ефек-

тивне управління ресурсами, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємств та територіальних громад. Партнерство держави, бізнесу та наукових установ є необхідним для формування збалансованих стратегій розвитку, що поєднують державну підтримку, приватні інвестиції та міжнародний досвід у сфері сталого аграрного розвитку. Пріоритети інноваційного розвитку включають впровадження сучасних технологій, цифрових платформ, практик агроєкології та ESG-ініціатив, що сприяє підвищенню продуктивності та зниженню екологічних ризиків. Моніторинг та оцінка ефективності стратегічних рішень є критично важливими для своєчасної адаптації політик та програм розвитку агросектора, особливо в умовах непередбачуваних глобальних та локальних змін.

Список використаних джерел:

1. Гарафонов О.І., Ставничук В.В. Формування стратегічних орієнтирів розвитку аграрного бізнесу в умовах змін інституційного середовища. *Економічний простір*. 2025. № 203. С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.52-57>
2. Герасимчук В.Г. Стратегія залучення інвестицій на розвиток сільських територій України: дис. ... д-ра філософії: 051 Економіка. Вінниця. 2025. 302 с. URL: <https://vsau.org/assets/images/general/nauka/razovi-radu/dysertatsiia-Herasymchuk-VH.pdf> (дата звернення: 19.10.2025).
3. Данкевич В.Є. SWOT та PESTEL-аналіз сучасного стану земельних відносин в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С. 93–103. URL: https://eaprk.com.ua/web/uploads/pdf/eaprk_2018_07_p_5_121-93-103_.pdf
4. Дем'янюк А.В. Сучасні підходи до забезпечення сталого розвитку територій в Україні. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 13. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/181.pdf
5. Жегус О. В., Давиденко В. В. Стратегічні імперативи інноваційного розвитку аграрного сектору України як основи його резильєнтності. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-23>
6. Індекс цифрової трансформації регіонів України підсумки 2024 року. URL: <https://backend.hromada.gov.ua/storage/uploads/files/research/indexs-cifrovoyi-transformaciyi-regioniv-ukrayini-pidsumki-2024-roku/ІНДЕКС%202024%202%201.pdf>
7. Карташова О.Г. Барсук Ю.В. Трансформація аграрного сектору національної економіки. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 83–88. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/17.pdf
8. Костецький Я.І. Стратегія формування і розвитку аграрного сектору України: теорія і практика: монографія. Тернопіль: THEU, 2017. 356 с. URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/1a8325c7-4e39-4bb8-8671-dfe58d0422e8/content>
9. Кулакова С. Ю., Міняйленко І. В., Яцкова Н. С. Оцінка та діагностика конкурентоспроможності й якості продукції аграрних підприємств в умовах воєнних викликів. *Агросвіт*. 2025. № 4. С. 159–167. DOI: [10.32702/2306-6792.2025.4.159](https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.4.159)
10. Лопатинський Ю.М., Тодорук С.І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 220 с.
11. Лупенко Ю., Малік М., Шпикуляк О. Стратегія розвитку підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення аграрної економіки України. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2022. 32 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/11dX076sNO8-KRo-7jquuqxFCX1QrN33f/view>
12. Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи: монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ». 2014. 514 с. URL: <https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/25873.pdf> (дата звернення: 21.09.2025).
13. Людвік І. І. Інноваційний розвиток АПК України в умовах глобалізації ринків : кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дис. ... д-ра філософії : 051 – Економіка. Вінницький національний аграрний університет. Вінниця, 2025. 223 с.
14. Орлова Н., Сіденко Ю. Виклики сталого розвитку аграрного сектору України: стратегічні пріоритети уряду. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2024. № 8. С. 91–97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-91-97>
15. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/svitlana-grynchuk-zbytku-dovkillyu-vid-vijny-vzhe-syagayut-108-mlrd-yevro-vidnovlennya-ye-pytanniam-ne-lyshe-natsionalnoyi-bezpeky-ale-j-bezpeky-vsogo-kontyentu/>

16. Прямухіна Н.В., Мокрій О.Г. Теоретичні засади адаптивного управління у аграрній сфері регіону. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 6. С. 7–18. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/23136.pdf>
17. Свистун Л. А., Попова Ю. М., Штепенко К. П. Державне регулювання аграрного сектору економіки в контексті забезпечення завдань сталого розвитку. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.93>
18. Томашук І.В. Інноваційне забезпечення сталого аграрного розвитку: сценарні моделі та стратегічні орієнтири. *Strategic Priorities for Sustainable Development in the Context of Global Economic Transformation : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 236–278. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-575-4-11>
19. Томашук І.В., Германюк Н.В., Коваль Н.І. Інституційні стратегії розвитку інновацій як інструменти сталого економічного зростання. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2025. №1 (71). С. 113–128. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2025-1-8>

References:

1. Harafonova O. I., Stavnychuk V. V. (2025). Formuvannya stratehichnykh oriyentyriv rozvytku ahrarnoho biznesu v umovakh zmin instytutsiinoho seredovyshcha [Formation of strategic guidelines for the development of agrarian business in the context of changes in the institutional environment]. *Ekonomichnyi prostir – Economic Space*, no. 203, pp. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.203.52-57> (in Ukrainian)
2. Herasymchuk V. H. (2025). Stratehiia zaluchennia investytsii na rozvytok silskykh terytorii Ukrainy [Strategy for attracting investments in the development of rural areas of Ukraine]: dys. ... d-ra filosofii: 051 Ekonomika. Vinnytsia. 302 p. Available at: <https://vsau.org/assets/images/general/nauka/razovi-radu/dysertatsiia-Herasymchuk-VH.pdf> (in Ukrainian)
3. Dankevych V. Ie. (2018). SWOT ta PESTEL-analiz suchasnoho stanu zemelnykh vidnosyn v Ukraini [SWOT and PESTEL analysis of the current state of land relations in Ukraine]. *Ekonomika APK – Economics of the Agricultural Industry*, no. 7, pp. 93–103. Available at: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/eapk_2018_07_p_5_121-93-103_.pdf (in Ukrainian)
4. Demianiuk A. V. (2017). Suchasni pidkhody do zabezpechennia staloho rozvytku terytorii v Ukraini [Modern approaches to ensuring sustainable development of territories in Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, no. 13. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/181.pdf (in Ukrainian)
5. Zhehus O. V., Davydenko V. V. (2024). Stratehichni imperatyvy innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy yak osnovy yoho rezylentnosti [Strategic imperatives of innovative development of the agricultural sector of Ukraine as the basis of its resilience]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-23> (in Ukrainian)
6. Indeks tsyfrovoy transformatsii rehioniv Ukrainy pidsumky 2024 roku [Index of digital transformation of regions of Ukraine results of 2024]. Available at: <https://backend.hromada.gov.ua/storage/uploads/files/research/indeks-cifrovoyi-transformatsiyi-regioniv-ukrayini-pidsumki-2024-roku/INDEKS%202024%202%201.pdf> (in Ukrainian)
7. Kartashova O. H. Barsuk Yu. V. (2017). Transformatsiia ahrarnoho sektoru natsionalnoi ekonomiky [Transformation of the agricultural sector of the national economy]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*, no. 10, pp. 83–88. Available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/17.pdf (in Ukrainian)
8. Kostetskyi Ya. I. (2017). Stratehiia formuvannia i rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy: teoriia i praktyka [Strategy for the formation and development of the agricultural sector of Ukraine: theory and practice]: *monohrafiia*. Ternopil: TNEU, 356 p. Available at: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/1a8325c7-4e39-4bb8-8671-dfe58d0422e8/content> (in Ukrainian)
9. Kulakova S. Yu., Miniailenko I. V., Yatskova N. S. (2025). Otsinka ta diahnozyka konkurentospromozhnosti y yakosti produktsii ahrarnykh pidpriemstv v umovakh voiennykh vyklykiv [Assessment and diagnostics of competitiveness and product quality of agricultural enterprises in conditions of military challenges]. *Ahrosvit – Agrosvit*, no. 4, pp. 159–167. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.4.159> (in Ukrainian)
10. Lopatynskyi Yu. M., Todorik S. I. (2015). Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv [Determinants of sustainable development of agricultural enterprises]: *monohrafiia*. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 220 p. (in Ukrainian)
11. Lupenko Yu., Malik M., Shpykuliak O. (2022). Stratehiia rozvytku pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehtatsii v umovakh voiennoho chasu ta povoiennoho vidnovlennia ahrarnoi ekonomiky Ukrainy [Strategy for the development of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration in the conditions of wartime and post-war restoration of the agrarian economy of Ukraine]. Kyiv: NNTs "IAE". 32 p. Available at: <https://drive.google.com/file/d/11dX076sNO8-KRo-7jquuqxFCX1QrN33f/view> (in Ukrainian)
12. Lupenko Yu. O., Malik M. I., Shpykuliak O. H. (2014). Innovatsiine zabezpechennia rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy: problemy ta perspektyvy [Innovative support for the development of agriculture in Ukraine: problems and prospects]: *monohrafiia*. Kyiv: NNTs "IAE", 514 p. Available at: <https://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/25873.pdf> (in Ukrainian)
13. Liudvik I. I. (2025). Innovatsiinyi rozvytok APK Ukrainy v umovakh hlobalizatsii rynkiv : kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu [Innovative development of the Ukrainian agrarian complex in the context of market globalization: qualifying scientific work on the rights of a manuscript]: dys. ... d-ra filosofii : 051 – Ekonomika. Vinnytskyi natsionalnyi ahrarnyi universytet. Vinnytsia, 223 p. (in Ukrainian)

14. Orlova N., Sidenko Yu. (2024). Vyklyky staloho rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy: stratehichni priorytety uriadu [Challenges of sustainable development of the agrarian sector of Ukraine: strategic priorities of the government]. *Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia – Public administration: concepts, paradigm, development, improvement*, no. 8, pp. 91–97. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-8-91-97> (in Ukrainian)
15. Ofitsiinyi sait Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy [Official website of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine]. Available at: <https://mepr.gov.ua/svitlana-grynychuk-zbytky-dovkilliu-vid-vijny-vzhe-syagayut-108-mlrd-yevro-vidnovlennya-ye-pytanniam-ne-lyshe-natsionalnoyi-bezpeky-ale-j-bezpeky-vsogo-kontynentu/> (in Ukrainian)
16. Priamukhina N. V., Mokrii O. H. (2019). Teoretychni zasady adaptivnoho upravlinnia u ahrarnii sferi rehionu [Theoretical principles of adaptive management in the agricultural sector of the region]. *Ekonomika. finansy. menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, finance, management: current issues of science and practice*, no. 6, pp. 7–18. Available at: <https://repository.vsau.org/getfile.php/23136.pdf> (in Ukrainian)
17. Svystun L. A., Popova Yu. M., Shtepenko K. P. (2020). Derzhavne rehuliuвання ahrarnoho sektoru ekonomiky v konteksti zabezpechennia zavdan staloho rozvytku [State regulation of the agricultural sector of the economy in the context of ensuring sustainable development objectives]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, no. 11. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.93> (in Ukrainian)
18. Tomashuk I. V. (2025). Innovatsiine zabezpechennia staloho ahrarnoho rozvytku: stsennarni modeli ta stratehichni oriientyry [Innovative support of sustainable agricultural development: scenario models and strategic guidelines]. *Strategic Priorities for Sustainable Development in the Context of Global Economic Transformation : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, pp. 236–278. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-575-4-11> (in Ukrainian)
19. Tomashuk I. V., Hermaniuk N. V., Koval N. I. (2025). Instytutsiini stratehii rozvytku innovatsii yak instrumenty staloho ekonomichnoho zrostantia [Institutional strategies for the development of innovations as instruments of sustainable economic growth]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, finance, management: current issues of science and practice*, no. 1 (71), pp. 113–128. DOI: <https://doi.org/10.37128/2411-4413-2025-1-8> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 03.12.2025